

KISASTA HAYAT VARDIR*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi dünyada ahirette üzerinize olsun...

a. Kısasın Farz Oluşu

Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 178 ve 179. ayet-i kerimelerine geldik. Bu ayet-i kerimeler kısas ayetleridir, kısasla ilgilidir. Önce mübarek metinlerini okuyalım. Buyuruyor ki Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ... *Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm. Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي
الْقَتْلِ الْحُرِّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدِ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَى
بِالْأُنثَى فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْهُ
بِالْمَعْرُوفِ وَأَدِّءْ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ
تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى
بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ

(البقرة: 178)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenû kütibe aleykümü'l-kısâsü fi'l-katlâ, e'l-hürri bi'l-hürri ve'l-abdü bi'l-abdi ve'l-ünsâ bi'l-ünsâ, femen ufiye lehû min ahîhi şey'un fettibâun bi'l-ma'rûfi ve edâün ileyhi bi-ihsân, zâlike tahfîfun min rabbiküm ve rahmeh, femeni'tedâ ba'de zâlike felehû azâbün elîm.*) (Bakara, 2/178)

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

(البقرة: 178)

(*Ve leküm fî'l-kısâsi hayâtün yâ üli'l-elbâbi lealleküm tettekün.*) (Bakara, 2/179)
Sadaka'llâhü'l-azîm.

Önce kısaca meâlini Türkçe olarak ifade etmeye çalışayım:

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenû*) “Ey iman edenler!”
Ellezîne, o kimseler ki demek. Aslında harfiyyen tercümesi: “Ey o kimseler ki iman etmişlerdir, iman ettiler; yâni iman edenler!
(*Kütibe aleykümü'l-kısâs*) Sizin üzerinize kısas yazıldı. (*Fi'l-katlâ*) Ölümler, öldürülenler, maktüller hakkında, konusunda kısas yapmak yazıldı üzerinize. (*El-hürri bi'l-hürri*) Hür mukabilinde hür, (*ve'l-abdü bi'l-abdi*) köle mukabilinde köle, (*ve'l-ünsâ bi'l-ünsâ*) kadın mukabilinde kadına kısas yapılması yazıldı.”

(*Femen ufiye lehû min ahîhi şey'un*) “Karşı taraftaki müslüman kardeşinden, öldürülenin tarafından kime aftan bir şey bağışlanmışsa,

bir kapı açılmışsa; kardeşinden kendisi için bir şey affolunmuşsa, cezâda bir af düşünölmüşse; (*fe'ttibâun bi'l-ma'rûfi*) ma'ruf ile ona ittibâ etmesi boynunun borcu olur, (*ve edâün ileyhi bi-ihsân*) ve iyilikle ona ödemesi gerekir. (*Zâlike tahfîfün min rabbiküm*) Bu hüküm Rabbinizden size bir hafifletmedir, kolaylıktır, kolaylaştırmadır; (*ve rahmetün*) ve acımadır, rahmettir. (*Femeni'tedâ ba'de zâlike*) Bu hükme rağmen, bundan sonra kim haddi tecavüz eder, sınırı aşar, hükmü çiğner, sözünü tutmazsa; (*felehû azâbün elîm*) ona çok elem verici bir azab vardır.” (Bakara, 2/178)

Bu 178. ayet-i kerime... 179. da şöyle:

(*Ve leküm fî'l-kısâsi hayâtün*) “Sizin için kısas yapmakta hayat vardır, (*yâ uli'l-elbâbi*) ey akıl sahipleri! (*Lealleküm tettekün*) Tâ ki bu hükümlere uyup, korunmuş olasınız, korunasınız.” (Bakara, 2/179)

Şimdi tabii, bu sözlerin böyle kısaca anlatılıp söylenivermesinden, böyle bir derin hukuk meselesinin hemen kavranılması mümkün değil. Bunun üzerinde haftalarca, aylarca dersler yapar hukuk fakültelerinde hukukçular... Hocalar, talebelere bunu uzun uzun anlatırlar. Böyle çerçeveyi söyledikten sonra, biz de açıklamaları yapalım:

Konu, görüyorsunuz bir öldürme, katletme olayı olduğuzaman, katletmede kısasın müslümanlara bir vecibe olarak, bir mecburiyet olarak, uyulması gereken bir hüküm olarak boyunlarına yazıldığı, müslümanlara emredildiği anlaşılıyor.

“Kıyas yapılacak; hüre hür, köleye köle, dişiye dişi... Kim karşı taraftan, kendisi suçlu olmasına rağmen, bir affa mazhar olursa, o affedilmesi neye dayanıyorsa, o zaman ona böyle iyilikle ittibâ etmesi onun boynunun borcudur. Kendisinden diyet talep ediliyorsa, onu da güzellikle ödemesi gerekir.

Bu, böyle olması, Ümmet-i Muhammed için bir hafifletme ve bir rahmettir, acımadır. Bütün bunlara rağmen bu konuda, öldürmede ve öldürdükten sonraki davranışlarında kim sınırı aşar, geçer, dikbaşlık eder, dinlemezlilik yaparsa; ona elim bir azab vardır. Hem bu kıyas denilen hukukî muamelede, ey akıl sahipleri sizin için hayat vardır! Bunu yaptığınız zaman, nelerden nelerden korunmuş olacaksınız!” denmiş oluyor.

Bir insanın, bir insanı öldürmemesi lâzım! Çünkü, hayat muhterem... Canı Allah veriyor. Kalkıp da birisinin bu canı almağa, cana kasdetmeye, can sahibi, ruh sahibi bir kimsenin hayatına son vermeye, yâni Türkçesi, onu öldürmeye dînen hiç bir hakkı yok. Mâsum bir insanın, suçsuz bir insanın, böyle öldürülmesine hiç bir müsaade yok.

Peki, fiilen bu olmuşsa, yâni birisi birisini öldürmüşse; işte Türkiye, işte tarih, işte başka ülkeler, dünyanın her yerinde işte olaylar, işte gazeteler, televizyonlar... Yâni, evet, hayat muhterem, insanlar kardeş kardeş geçinseler ne iyi olur. Kimse kimseye haksızlık yapmasa...

Haksızlığın en kötüsü, en fenâsı, telâfisi en zor olanı, mümkün olmayanı, en kötüsü de adam öldürmek. Artık, ölenin hayatını geri getirmek mümkün olmuyor.

“—Peki bu olunca ne olacak?..”

Tabii öldürülenin taraftarları var. Meselâ, Allah etmesin, onlar nâmına şöyle bir düşünün! Kendinizi onların yerine koyun demiyorum; onların ne düşündüğünü anlamaya çalışın!.. Babası, kardeşi, neyse kocası, birisi öldürülmüş. Ne yapar?.. İntikam hissi duyar, katili eline geçirse parçalamak ister, öldürmek ister, yok etmek ister. Yâni, “Mâdem o benim sevdiğim falanca insanı öldürdü, o halde ben de onu öldüreyim!” der. Bu bir şey.

“—Peki affetsek... O zaman affetsek, öldürene hiç cezâ vermesek... Yâni, bu öldürülen tarafın bu kırgınlığı iyi değil. Tamam, ölen ölmüş, bari bir kişi daha ölmesin, affetsek?..”

O da uygun değil... Bu cezaların nesi vardır?.. Cezaların caydırıcı özelliği vardır, caydırıcılığı vardır. Yâni, cezalar niçin oluyor?.. Cezanın mantığı nedir, sebebi nedir, mevcut olmasının sebebi nedir?.. Cezalar suçların azaltılması içindir. Suçlunun cezalandırılması, başkasına ibret olsun, başkası o cezadan korksun, onu yapmasın diyedir. Demek ki, cezasız bırakmak da insafa, adalete uygun değil. Ne yapmak lâzım?.. İşte en güzel olan şey kısastır.

Şimdi bu kısasın ne olduğunu açıklayalım ama, bu öldürülenin duygularını anlatmak bakımından tefsir kitaplarında yazılıyor ki:

Eşraftan bir kimsenin bir yakını öldürülmüş. Tabii öldüren taraf bir kabile, öldürülen taraf bir kabile... Şimdi bir kişinin öldürülmesi dolayısıyla iki kabile harp mi edecek? Olan olmuş, öldürmüş. Yâni kavgada öldürülüyor, sarhoşken öldürülüyor vs. Ne olacak? Öldüren taraf gelmiş. “Yâ biz bu işten çok pişmanız.” demek istediler herhalde, gelmişler, demişler ki:

“—Yâni ne yapalım, ne istersiniz? Nasıl telâfi edebiliriz bu işi?” diye sormuşlar öldürülenin yakınına, akrabasına.

Şimdi onun cevaba bakın! Demiş ki:

“—Üç şeyden birisini isterim, üç şey söyleyeceğim, ya onu yapın, ya onu yapın, ya onu yapın!”

“—Nedir bu üç şey?” diye heveslenmişler. Demiş ki:

“—Birincisi, öldürülen oğlumu geri getirin!”

Tabii onu yapmaya imkânı yok öldürenlerin. İşte işin en kötü tarafı bu zâten, telâfisi mümkün olmayan bir şey. Haksız yere birisi öldürüldü mü, ölen haksız yere gitmiş oluyor ve hayat geri gelmiyor. Tamam, onu yapamayacaklar, onu çizmişler, olmayacağını anlamışlar. Sonra:

“—Ya da evimi semânın yıldızlarıyla doldurun!” demiş.

Yıldızları bu evin içine doldurmak beşerin imkânı dışında olan bir şey... Öyle bir şey demese de meselâ, “Evimi altın gümüş doldurun!” deseydi, onu bile yapamazlardı. E onu da yapamayacaklar.

Sonra, üçüncü olarak demiş ki:

“—Bütün kavminizi bana teslim edersiniz, ben sonra hepsini öldürürüm. Öldürdükten sonra da oğlumun intikamını almış sayılmam. Oğlumun dengi olmaz yâni... Hepsini öldürmek bile, oğlumun acısının veyahut kadr ü kıymetinin karşılığını sağlamaz.” demiş.

İşte öldürülenin taraftarlarının —babası, annesi, neyse— arzuları bu...

Araplardan bazıları, bu öldürme konularında şöyle uygulama yaparlarmış. Öldürenin kim olduğuna bakarlarmış. Eşraftansa durum başka, köleyse durum başka... Öldürülenin durumuna bakarlarmış, yâni köle mi, eşraftan mı, erkek mi, kadın mı?.. Derlermiş ki:

“—Biz sizden daha şerefliyiz, daha üstünüz. Siz bizim bir kölemizi, hizmetçimizi öldürdüyseniz; o zaman sizden bir hür kimseyi öldüreceğiz. Çünkü biz sizden daha şerefliyiz. Onu öldürmemiz lâzım ki, karşılık olsun. Siz bizim kadınlardan birisini öldürürseniz, —tabii erkekler daha kıymetli, savaşıyor vs. onların mantıklarına göre— o zaman bir erkek öldürmemiz lâzım!” derlermiş.

Bazıları da, “Öldürülenin yerine iki tane, üç tane, beş tane adam öldürülürse ancak gönlümüz rahatlar, karşılık olarak kabul ederiz.” derlermiş.

Tabii karşı taraf bunu yapmaya kuzu kuzu razı olmayınca, bu sefer kabileler arasında savaş başlıyor; o onu öldürüyor, o onu öldürüyor...

Türkiye’de de işte Doğu Anadolu’da, Güneydoğu Anadolu’da duyuyoruz, Allah akıl fikir versin, kurtarsın... Köyler, kabileler, aşiretler birbirine giriyor, yüzlerce veya onlarca veya müteaddit insan ölüyor. Neden?.. Bu o kabileden, bu diğer kabileden...

“—Şimdi sen bunu öldürdün, niye öldürdün?”

“—Öbür kabileden birileri, bizden birisini öldürmüşlerdi.”

“—Canım, katili bul, onu öldür! Yâni, bunu niye öldürdün?”

“—Olsun! Bu karşı kabileden ya, işte kim olursa olsun... Katili yakalayamadım, ben de bunlardan bir tanesini yakaladım, öldürdüm.”

Tabii bu, İslâm’da hiç yeri olmayan bir şey... Yâni, bu şahıs hiç suçsuz bir kimseyse; kendi halinde, iyi huylu, tatlı dilli bir kimseyse; sırf bu kabileden olduğu için veya sırf o aileden olduğu için öldürülür mü?.. Meselâ; beş tane kardeş olur, hepsinin huyları, halleri başka türlü olur. Kimisi ayyaş, serseri, haydut olur; kimisi alim, fâzıl, kâmil olur. Suçlunun yerine başkasını öldürmenin anlamı yok.

Onun için, hukukta suçun şahsîliği vardır. Yâni, suçlu olan cezalandırılır. Suçlu yerine karısı, veya çocuğu, veya babası, veya akrabası, veya kabilesinden bir kimse cezalandırılmaz. Yâni insafa uyan, sığan bu oluyor tabii.

Şimdi öldüren, öldürülenin yerine kısas edilecek. Yâni bu taraf öldürülsün derse; cana can, katil öldürülecek. Başka ayet-i kerimede

de geçiyor, önümüzdeki Sûre-i Mâide’de gelecek. Burada kadın-erkek, hür-köle, diye geçmiş; ileriki ayet-i kerimede hepsini içine alan kelime kullanılıyor:

النَّفْسَ بِالنَّفْسِ

(المائدة : ٤٥)

(*En-nefse bi’n-nefsi*) “Cana can...” (Mâide, 5/45) demek. Bir cana kim kıymışsa, onun da canına kıyılır. Yâni, “Çalma kapısını, çalarlar kapını!”, “Rüzgâr eken fırtına biçer.” Kim ne yapmışsa ettiğini bulur. Öldüren de öldürülür.

“—Pekiye elli kişi toplandı, birisini linç ettiler, öldürdüler. Asıl katil belli değil, hepsi katıldı?..”

İslâm’da öldürenler tek kişi olsa da, müteaddit olsa da, bir kaç kişi olsa da, ne kadar olursa olsun, öldürme işine iştirak etmişse, hepsi kısas edilir. Yâni öldürülür.

b. Kısasın Diyete Çevrilmesi

“—Olan olmuş, ölen ölmüş, hiç bir çare yok mu?.. Öldüren de pişman... Şu sebeple öldürdü. O geldi, vurdu, derken altına yatırdı, alt alta üst üste... İşte nefsini müdafaa etmek... Öldürülen haksız gibi... Ama öldürmemesi lâzımdı. Yâni bir çare, herhangi bir başka kapı yok mu?..”

Esas olan öldürenin öldürülmesi, kısas ama, İslâm çeşitli durumların karşısında bir güzel çare getiriyor, affetme hakkını getiriyor.

Öldürülenin velisi, vârisi olan kimse, “Allah versin senin cezânı, ondan bul! Sen benim yakınımı öldürdün ama ben seni öldürmüyorum, cezânı Allah versin!” diye affedebiliyor, kısastan vaz geçebiliyor.

Yâni insanî olan, hukukta kapalı olan, duvar olan yere bir kapı koyuyor. Kilitli bir kapı ama, icabında açılabilen bir kapı koyuyor. Sadece bir duvar koymuyor, ille öldürülecek demiyor.

“—Hiç öldürülmeyecek denmesi de doğru mu?..”

Hayır! Ozamanda, herkes önüne geleni öldürsün mânâsına geliyor. “Katiller öldürülmesin, trafik suçu işleyenler cezâ yemesin, vergi kaçırانlar cezâyâ çarptırılmasın, suç işleyenler cezâ görmesin...” desek olur mu?..

Cezâ hukukun bir parçasıdır. Cezâ ve mükâfat nizâm-ı âlemin önemli esaslarından birisidir. Cezâ olacak tabii toplumlarda. Hiç bir toplum cezâsız olmamıştır, mutlaka suçların bir cezâsı vardır.

Suç affetmek, hele hele hatırlı, eşraftan olan kimselerin suçlarını affetmek, çok büyük adâletsizliktir. Aşağı takım, kimsesiz, yoksul, güçsüz, mevkisiz, makamsız insanlar cezâyâ uğratılıp, ötekilerin cezâyâ uğratılmaması, daha büyük adâletsizlik, daha korkunç bir şey. Şairin [Ziya Paşa] dediği gibi:

*Milyonla çalan mesned-i izzette ser efrâz,
Birkaç kuruşu mürtekibin câyı kürektir.¹*

“Milyonla çalan başlarda geziyor, yüksek mevkilerde oturuyor; bir kaç kuruşu çalan hapislerde şiddetli cezâlara çarptırılmış, kürek cezâsına çarptırılmış, cezâ çekiyor.”

Eşrâfın suçlarının affedilmesi, cezalarının uygulanmaması; zavallıların, mâsumların, ahâlinin cezâlandırılması; o da adâletsizlik... Kim olursa olsun, cezâlandırılacak.

Cezâyı tam kaldırmak, yapılmasın demek de doğru değil. Tam uygulansın dediğiniz zaman da, hukukun önüne bir duvar örüyorsunuz.

1 Terkib-i Bend'den:

*Pek rengine aldanma felek eski felektir.
Zira, feleğin meşreb-i nâ-sâzı dönektir.
Ya bister-i kemhâda, yâ virânedede can ver;
Çün bay ü gedâ hâke beraber girecektir.
Allah'a sığın şahs-ı halimin gazabından;
Zira, yumuşak huylu atın çiftesi pektir.
Yaktı nice canlar o nezaketle tebessüm;
Şîrin dahi kassetmesi cana, gülerektir.
Bed asla necâbet mi verir hiç üniforma;
Zerdüz palan ursan, eşek yine eşektir.
Bed mâye olan anlaşılır meclis-i meyde;
İşret, güher-i âdemi temyize mihenktir.
Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdir;
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir.
Nâdânlar eder sohbet-i nâdânla telezzüz;
Divânelerin hem-demi divâne gerektir.
Afv ile mübeşşer midir eshâb-ı meratib;
Kanun-u cezâ âcize mi hâs demektir?
Milyonla çalan mesned-i izzette serefrâz;
Bir kaç kuruşu mürtekibin câyı kürektir.*

Meşrû sebepleri hiç o zaman nazar-ı dikkate almamış oluyorsunuz. O da doğru değil!

Kıyas... Kıyasın ilk adımı:

“—Öldürülsün! O benim yakınımı öldürdü, binâen aleyh cezâsını çeksin!” diyebilir.

Bu bir. İkincisi:

“—Öldürülmesin de, Allah cezâsını versin, ne yaparsa yapsın.

O bir cinayet işledi, biz cana kıymıyoruz.” dese, bu da olabilir.

Bu da varislerinin bileceği bir şey. Tabii, Allah affetmek konusunda mükâfatlar verecek. Suçlunun da cezâsını, âhirette ne ise verecek.

Üçüncü bir şekil de:

“—Affederim ama, şartlı affederim!” derse; yâni, “Şu kadar mal versin, bu kadar diyet ödesin, şu kadar kan bedeli ödesin!” derse, o zaman da olabilir.

O da bir kıyas. Bu sefer işlemin cezâsı bu hale getirilmiş oluyor.

Tabii, bu kapının açılması, (*tahfîfun min rabbiküm*) “Rabbinizden bir hafifletmedir. Hükmün ağırlığını hafifletmedir, kolaylaştırmadır. (*Ve rahmetün*) Ve tarafeyn için, her iki taraf için de bir rahmettir.” Onun izahını yapacağız.

Şimdi bu kıyas işte böyle bir şey... İlle cana can diye öldürmek değil; karşı tarafın dilediği takdirde affetmesi, dilediği takdirde diyet almak sûretiyle meseleyi kapatması.

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenû kütibe aleykümü'l-kısâsü fî'l-katlâ*) *Katlâ* kelimesi, *katîl* kelimesinin çoğuludur Arapça'da. *Katîl* de, maktül demek. Biz *maktül* diye kullanıyoruz. Araplar *katîl* kelimesini kullanırlar, edebiyatlarında şiirlerinde geçer:

إِنَّ بِالشَّعْبِ الَّذِي دُونَ صَلْعٍ لَقَتِيلًا

(*Inne bi's-şa'bi'llezî dûne sal'in lekatîlâ.*)
“Sal’ ötesindeki vâdide bir ölü var, maktül var.” Böyle şiirlerinde geçer.

Katîl, maktül mânâsına. (*Faîl bi-ma'nâ mef'ül*) derler buna; ism-i mef'ül mânâsına, faîl sigasıyla kelime. *Katîl*'in çoğulu da *katlâ* geliyor.

“Maktüller konusunda, öldürülen kişiler konusunda, sizin üzerinize kısas yapmak görevi vazife olarak yazıldı. Kısas icrâ etmek boynunuza, omuzunuza vazife olarak yüklenildi.” İnananlara, mü'minlere Allah-u Teâlâ Hazretleri böyle buyuruyor. Binâen aleyh, kasden öldürünce, öldürülecek. Ama affederse, ya da sulh şartlarını ileri sürüp de, şöyle olursa affederim derse, o yapılacak.

(*El-hürri bi'l-hürri ve'l-abdü bi'l-abdi ve'l-ünsâ bi'l-ünsâ*) *Hür*; serbest kimse, esir olmayan demek. *Abd* de Arapça'da bir kaç mânâyâ gelir. Bir mânâsı erkek köle demek, köle mânâsına.

Burada o mânâyâ kullanılıyor. Yâni hür olmayan, esir olan mânâsına.

Şimdi tabii, İslâm'da esas itibariyle müslüman esir edilmez. Yâni müslüman tamâmen hürdür. Ama savaşta ve sâirede esir edilmiş de, sonra müslüman olmuşsa, ayrı. Müslüman oldu diye esâreti kalkmıyor. Bağışlanırsa veya kendisi mükâteb olursa, antlaşma yaparsa, esaretten kurtulma yolları gösteriliyor.

Buradaki *abd* köle demek. Hürriyet sahibi olan, hürriyet sahibi olan mukabilinde; köle, köle mukabilinde; kadın, kadın mukabilinde öldürülür.

Ünsâ kadın demek. *Ünsâ*, *elif-nun-peltek se* ve *ye* ile yazılır. *Zükûr* ve *inâs* gibi, *ünsâ* kadınlar demek. Şimdi burada can esas olduğundan âlimlerimiz, hukukçularımız, yâni fakihlerimiz, müctehidlerimiz diyorlar ki: “Dişi erkeği öldürmüşse, dişi öldürülür. Erkek dişiyi öldürmüşse, erkek öldürülür. Her iki cins arasında, can sahibi olmak bakımından bir fark yoktur.”

Yalnız bazı İslâm hukuk mezheplerinde, İmam Mâlik ve İmam Şâfî bunu kabul etmekle beraber köle hürü öldürülürse kısas edilir de; hür, köleyi öldürürse zaten köledir. O zaman onun öldürülmesinde İmam-ı Âzâm'dan farklı düşünmüşler.

Sonra anlaşmalı, muâhed, kendisiyle ahdedilmiş de İslâm âleminde duran bir gayr-i müslim, müslümanı öldürürse kısas edilir; bir müslüman onu öldürürse bu hususta da ihtilaf etmiş mezheb sahipleri. Bunun sebebi olarak şunları saymışlar:

Bir adam kölesini öldürmüş, Rasûlullah Efendimiz onu öldürtmemiş ve cezâlandırmış. Yâni sopa vurdurmak, nefyetmek sûretiyle cezalandırmış ve kısas yapmamış. Sonra bazı hadis-i şerifler var, meselâ:²

مِنَ السُّنَّةِ أَنْ لَا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِعَهْدٍ وَلَا حُرٌّ بَعْدَ

(قط . عن علي)

(*Mine's-sünneti en lâ yuktele müslimün bi-ahdin, ve lâ hurrün bi-abdin.*) “Sünnettendir, ahidli bir gayri müslim için müslümanın öldürülmemesi; bir köle için hürün öldürülmemesi.” diye.

Hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîk ve Ömerü'l-Fâruk Efendimiz RA da hilafetleri zamanında böyle uygulamışlar. Ve ashab da itiraz etmemiş. Yâni, onların uygulamaları da böyle.

Demek ki, köle meselesinde ve gayri müslim mukabilinde müslümanın öldürülmesi meselesinde ihtilaf olmuş. Fakihler arasında farklı kanaatler var.

Müteaddit kimseler bir kişiyi öldürdüyse; öldürenler, katiller müteaddit olunca bir tanesini öldürülmez, hepsinin öldürüleceği, bu da kesin bir hüküm.

² Dâra Kutnî, *Sünen*, c.III, s.134, no:163; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.409, no:27477; Beyhakî, *Sünenü's-Sağîr*, c.VI, s.363, no:2360; Hz. Ali RA'dan.

Câmiu'l-Ehâdîs, c.XXXII, s.100, no:34814.

Dâr-ı İslâm'da, müslümanların ve ahd ile orada duran gayri müslimlerin hakk-ı hayatları muhterem ve canları tecavüzden eşit olarak mahfuz ve masnun ve mâsum olduğundan, bizim Hanefî mezhebine göre hiç birisi fark etmeden aynen icrâ olunurdu.

(*Femen ufiye lehû min ahîhi şey'ün*) “Ama, kim kardeşinden kendisine bir şey affolunmuş ise...” Buradaki kardeşinden maksad, karşı taraftaki müslüman kardeşi demek. Yâni maktulün tarafındakiler, bu taraftan cüz'î de olsa af cinsinden bir şey, tavır göstermişlerse; (*fe'ttibâun bi'l-ma'ruf*) o zaman, “Bu affetme temayülü var madem, o halde öldürülmesin!” diye, ona ittiba etmek lâzım, affı uygulamak lâzım! Katili öldürmek o zaman yapılmaz. İyiliğe ittibâ etmek uygun olmuş olur.

(*Ve edâun ileyhi bi-ihsân*) “Bu kendisi affa mazhar olmuş kimsenin üzerine düşen, karşı tarafın kendisinden istediği şartları güzellikle yerine getirmek ve istediğini vermektir.” Bu hususta herhangi bir şey, uyuşmazlık yapmaması ve tamamen onu yerine getirmesi esastır.

(*Zâlike tahfîfün min rabbiküm*) “Bu Rabbinizden hükümde bir açık kapıdır. Bir hafifletmedir, bir rahmettir. Binâen aleyh, (*femeni'tedâ ba'de zâlike*) bundan sonra her kim bu hükümlere riayet etmez de taşkınlık yaparsa; (*felehû azâbün elîm*) o zaman, şartlara uymadığı için dünyada kisas uygulanır. Ahirette de cehenneme atılır, yaptığıının cezâsını bulur.”

Şimdi bir de, doğrudan doğruya af söylenmiyor, ayet-i kerimenin inceliği... Önce kısasın şart olduğu, hak olduğu, yapılabileceği belirtiliyor. Ama sonra, bir kapı olarak affedilebileceğine işaret ediliyor.

İlk önce kısası söylüyor ki, af genişletilip de, öldürme işi teşvik edilir gibi bir durum olmasın diye. Ondan sonra af ışığı belirirse, o zaman da affetmeyi teşvik ediyor. Çünkü şer'î cezâlar böyle bir takım fırsatlar olduğu zaman, mümkün olduğu kadar icrâ edilmez. Çünkü cezâda hata etmek, mâsum bir insanı cezâlandırmaktan daha ehvendir. Varsın cezâda bir hata edilmiş olsun ama, mâsumu cezâlandırmak söz konusu olmasın...

إِذْرَوْا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ

(عد. عن ابن عباس)

RE. 21/11 (*İdreü'l-hudûde bi's-şühât*)³
[Şüpheli durumlarda hadleri kaldırın!] diye hadis-i şerifte geçmiştir.

İslâm hukukunda, şüpheli durum varsa hadd-i şer'î uygulanmaz. Çünkü cezâda hataya göre, cezâlandırılacak kimseyi bir hukuk yanlışı

³ Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VIII, s.31, no:15700; *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IX, s.10; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IX, s.303; Ukaylî, *Duafâ*, c.II, s.97, no:559; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXIII, s.347.

Kenzü'l-Ummâl, c.V, s.440, no:12957 ve s.446, no:12972; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.72, no:166; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.II, s.93, no:970, 971.

yaparak cezâlandırmamak, daha hafif bir şeydir. Mâsum bir kimseyi yanlışlıkla cezâlandırmak, telâfisi olmayan daha kötü bir şeydir.

Onun için, ortada böyle şeyler olduğu zaman, affetme tarafı ve cezâyı o sebepten dolayı uygulamamak tavsiye olunmuştur. Hukukun inceliklerindedir bu.

Tabii bu öldüren kimse için bir hafifletmedir. Ölen kimse de karşı tarafı öldürse, sadece nefsinin bir arzusunu tatmin etmiş olacak. Hiç olmazsa diyet vs. şeyler olursa maktülün çoluğu, çocuğu ve sâiresi mağdur edilmemiş olur. Bu da onlar için bir bakıma rahmettir. Çünkü ötekisinin ölmesinden, bunlara bir başka fayda gelmiyor. Ama affedilip de şartlarla, antlaşmalarla bunun bir şey kazanması, onların da lehine olmuş oluyor.

c. Kısasta Sizin İçin Hayat Vardır

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

(البقرة: ١٧٩)

(*Ve leküm fî'l-kısâsi hayâtün yâ üli'l-elbâbi lealleküm tettekün.*) (Bakara, 2/179)

Şimdi bu kısas işleminin böylece yapılması yazılmıştır. Müslümanların bunu yapması lâzım! “Çünkü ey akıl sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır.” (*Ve leküm fi'l-kısasi hayatün yâ üli'l-elbâb*)

Evet, kısas yerine göre adam öldürmektir ama, niye hayat var- dır?.. Çünkü cezâdır, caydırıcıdır. Kâtil, sonunda kendisinin de kısâsen öldürüleceğini bildiği için, öldürme işlemini yapmaktan geri durur. Ya da başkaları, o cezânın şiddetinden dolayı, bu çeşit şeylere yanaşmazlar.

Meselâ, benim bu seyahatlerimde gördüğüm bir durum: Suudi Arabistan'da, hiç bizim Türkiye'deki gibi kanlı bıçaklı kavgalar olmuyor. Ya da nisbet olarak, binde bir oluyor. Halkın terbiyesi, esas itibariyle halkın temayülü sadece bağırp çağırıp, karşısına bir şeyler söylemek... Ama yumruk patlamak, düşüşmek olmuyor. Neden?.. Kısas onlarda da var. Yâni yumruğa yumruk, dişe diş olduğundan ve bunda hiç müsamaha yapılmayıp uygulandığından, ağız dalaşmasından öteye bir şey olmuyor.

Bekliyorlar. Hükmü, yâni cezâyı bizzat kendisi vermeye kalkmıyor; hâkimi bekliyor, kanunu bekliyor, yargıyı bekliyor. Bu önemli bir nokta... Bu kısasın şiddetinden dolayı, bir kişi kısas edilip ölebilir ama, öteki insanlar, toplum, böyle bir öldürme işinden uzak duruyor.

Meselâ, medenî bildiğimiz Avrupa ülkelerini istatistiklerle, sayımlarla, rakamlarla inceleyenler söylüyorlar; meselâ İsveç'te suçluluk oranı çok fazlaymış, intiharlar çok fazlaymış. İsveç'in emniyet müdürü Türkiye'ye gelmiş:

“–Sizde niye intihar az oluyor, suçlar az oluyor?.. Bizde haklar verilmiş. İşsiz olduğu zaman, devlet para veriyor. İnsanların her türlü aslî ihtiyaçları karşılanıyor. Bizde niye böyle, sizde niye böyle?” diye araştırma yapmışlar.

Türkiye’de insanlar daha yoksul olduğu halde, daha çok sefalet çektiği halde intihar olmuyor. Bunun sebebini araştırmışlar.

Tabii İslâm’dan... İslâm’da intihar etmek haram olduğundan... Öbür tarafta adam karısına kızıyor, şakağına tabancasını dayıyor, intihar ediyor... Kocasına kızıyor kadın, atıyor kendisini trenin altına; intihar ediyor. Veyahut yutuyor yirmi tane hapi, intihar ediyor... Bunu İslâm ülkelerinde, imanı kuvvetli insanlar yapmıyor. Neden?.. Çünkü İslâm’da intihar çok büyük günah, ölen cehenneme gidecek. Onun için yapmıyorlar.

“–Efendim, Türkiye’de de intiharlar var...”

Tamam, dînî duygu zayıflayınca, o zaman Avrupalılar gibi, başka insanlar gibi düşünüp intihar eder. Ama intihar edenlerin dindarlık durumları incelenirse, neden intihar ettikleri araştırılırsa ve İslâm ülkelerindeki intiharlarla, Avrupa ülkelerindeki intiharların sayısı karşılaştırılırsa, o zaman iş ortaya çıkıyor.

Bu kısas da öyle... Yâni acı bir ceza ama, suç daha acı... Acı suçun bir karşılığı bu. Bu Böyle yapıldığı zaman, toplum daha büyük bâdirelerden kurtulduğu için hayat var.

Sonra ceza çok büyük olduğundan, insan hayatının kıymeti gösterilmiş oluyor. İnsanın eşref-i mahlûkat olduğu, hayatının çok kıymetli olduğu, zihinlere iyice yerleştirilmiş oluyor.

İctimaî ruhun, toplumsal ruhun, terbiyenin üzerinde daha pek çok etkileri var kısasın... Bu çok önemli ve çok büyük bir vecize, çok güzel bir hukuk kuralı...

Araplar eskiden buna benzer bazı sözler de söylemişler.

Meselâ, aynı kapıya bazen çıkıyor ama, bu o kadar güzel değil.

قَتْلُ الْبَعْضِ إِحْيَاءٌ لِلْجَمْعِ

(Katlü'l-ba'dı ihyâu li'l-cem'i) “Bir kaç kişinin öldürülmesi toplumun diriltilmesidir.” Veyahut:

أَكْثَرُوا الْقَتْلَ لِيَقِلَّ الْقَتْلَ

(Eksiru'l-katle li-yakille'l-katl.) “Kıyas olarak öldürmeyi çok yapın ki, öldürme azalsın.” demişler. Bunlar tabii cahiliye devrinin atasözleri... Yâni millet korksun, toplumlar korksun, yapmasın mânâsına. Yahut da:

الْقَتْلُ أَنْفَى بِالْقَتْلِ

(*El-katlü enfâ bi'l-katli.*) *Enfâ*, burada nefyedici mânâsına. *Elif-nun-fe-ye* ile. Yâni menfaatten, *nefi*'den gelmiyor, *nefy* etmekten geliyor; *ayın*'lı değil, *ye*'li. Yâni, “Kıyas, öldürmeyi toplumdan en çok uzaklaştıran, yâni katil işini en çok azaltan çaredir.” demişler.

Evet, kıyas böyle bir hayat sağlıyor, toplumu terbiye ediyor. Ve insanların zihnini yanlış yerlere kaymaktan koruyor.

Tabii kıyas tamamen öldürmek değil, öldürmekten daha geniş. Meselâ yaralamanın karşılığında da kıyas var. Ve her öldürmeye de kıyas denilmiyor. Bu bakımdan aralarında farklar var. Bu kıyasta hayat olduğundan, bu kelimelerle neyi anlıyoruz?.. Kıyası uygulamak gerektiğini anlıyoruz. Böyle yapıldığı zaman, maddî, mânevî, uhrevî çok faydalar olacağını anlıyoruz.

(*Lealleküm tettekùn*) “Tâ ki korunasınız.” Bu (*lealleküm tettekùn*), tabii ki bir çok âyet-i kerimelerde geliyor. “Tâ ki korunabilesiniz.” demek. Ama nasıl korunmak?.. Yâni kıyas yapın ki, öldürme işlerinden korunabilesiniz. Veyahut “Kıyası yapın ki, bir kıyası ihmal ettiğiniz zaman, yapmadığınız zaman hayat hakkınızı, hayatınızı koruyabilesiniz.”

Tettekùn'un mânâsı, “Hayatınızı koruyabilesiniz.” olabilir. Bu, “Toplumun her ü mercinden korunmuş olasınız.” mânâsına olabilir.

Bir de (*lealleküm tettekùn*), daha ziyâde “Ahirette bunu yapmadığınızdan dolayı, Allah’ın emirlerini uygulamadığınızdan dolayı cezaya uğramazsınız. Cehenneme düşmezsiniz, cehennemden korunursunuz, ahiret hayatında felâh bulursunuz.”

Yâni hem dünyada rahat, huzur olur, hem de ahirette Cenâb-ı Hakkın cezâsına uğramazsınız, felâh bulursunuz mânâsına. Tâ ki korunasınız. Yâni böyle yaparsanız hem dünyevî hem de uhrevî sevaplara nâil olursunuz mânâsına geliyor.

Kur’an-ı Kerim’deki kısas ayet-i kerimelerinden iki tanesi, burada böyle kısası anlatıyor. Önümüzdeki sûrelerde de, Allah nasib ederse gelecek. Bundan sonraki 180. ayet-i kerime daha başka bir konuya geçtiği için, vasiyetle ilgili konuya geçiyor. O da bir hukukî bir konu. İnşâallah önümüzdeki hafta onu anlatırız.

Allah-u Teâlâ Hazretleri hepimize hayatın kıymetini bilmeyi, cana kasetmemeyi; kendi canımızı da, başkalarının canını da aziz bilmeyi; medenî, merhametli, şefkatli, hayırhah insanlar olarak yaşamayı; çoluk çocuğumuzu da öyle yetiştirmeyi nasib eylesin...

Toplumlarımızı, cemiyetlerimizi böyle öldürmeden, kan davalarından, kötü, cezalara uğrayan suçlu insanların çoğalmasından korusun... Toplumsal olarak, kişisel olarak, ailevî olarak her yönden tertemiz, mutlu, bahtiyar olmamızı, dünyada âhirette saadete ermemizi, Allah cümlemize nasib eylesin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

04. 07. 2000 - AVUSTRALYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

